

Biologisk mångfald på Frösunda kyrkogård

Text och foto: Cristian Jaramillo

Tryckt i juli 2014

www.vallentunaforsamling.se
08-511 862 00

Svenska kyrkan
VALLENTUNA FÖRSAMLING

Förord till Frösunda kyrkogårdsområde

Följande dokument utgör delar av den inventering som gjorts på Frösunda kyrkogård som ett led i arbetet för att gynna den biologiska mångfalden och miljöcertifieringsarbetet genom att tillföra dokumenterad information om de organismer som påträffas i detta område. Informationen skall då kunna fungera för att upplysa besökare på kyrkogårdarna om växter och djur som kan påträffas däri samt i anslutning till dessa och därmed även bidra till en ökad positiv upplevelse.

Inventeringen som har gjorts innefattar följande grupper: Kärlväxter, dagfjärilar, lavar samt mer sporadiska observationer (eventuellt rapporter från andra personer) av andra levande arter/grupper. Gräs samt halvgräs har endast fotodokumenterats till en viss omfattning men på grund av tidsåtgången som det tar för en ordentlig artbestämning utan tidigare erfarenhet, kunde en ordentlig inventering inte göras.

För lavarna gjordes endast en översiktlig inventering över arter som kunde hittas på kyrkogårdarna. Lavar är organismer som består av en symbios (samlevnad/samarbete) mellan en svampkomponent, och oftast, en algkomponent. Detta "samarbete" är bräckligt och känsligt för förändringar i omgivningen och lavar är därför många gånger användbara som signalarter för att kunna upptäcka eller peka på förändringar i ett område eller urskilja områden som kan vara intressanta ur ett bevarandesyfte och därmed kändes lavar som en grupp som kunde vara intressant att inventera på kyrkogården, speciellt då kyrkogårdar utgör speciella habitat för vissa organismgrupper.

Inventeringen av samtliga grupper har varit av kvalitativ karaktär där förekomst av arterna för varje område varit det som prioriterats.

Kyrkogården delades in i mindre delområden (se karta på mittuppslaget) vilka, till skillnad från övriga grönområden på kyrkogården, har låtit växa mer eller mindre fritt under en del av tillväxtperioden de senaste åren. Inventeringen har därmed varit koncentrerad framför allt på dessa områden och när det gäller kärlväxterna har det gjorts allteftersom de olika arterna blommat för att lättare och mer korrekt kunna artbestämma dem. Vidare har även inventering av träd på kyrkogården gjorts.

Dagfjärilar har inventerats med hjälp av fjärlshåv överallt på kyrkogårdens område, men även närmast utanför för att få med områden som är något mer intakta.

Lavar har inventerats under hösten 2012 när förhållandena varit mer gynnsamma i och med den ökade luftfuktigheten och framförallt på de större träden innanför kyrkogårdsområdet. Ett antal träd av varje art valdes ut för detta ändamål. Lavinventering var mer generell med syfte på att ge en inblick över de vanligaste arterna som kunde påträffas på kyrkogården och är därmed inte en fullständig inventering över alla arter då detta kräver mer tid och erfarenhet för att kunna identifiera alla arter.

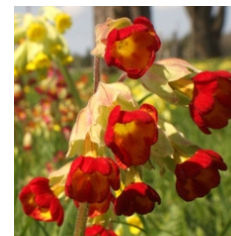
Allt material har dokumenterats i form av listor samt även fotodokumenterats för att kunna användas för framtida ändamål av arbetsgivaren.

Cristian Jaramillo

Mindre växter

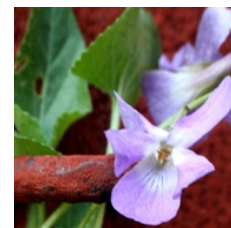
Gullviva [olika färg hybrider] (Primula veris)

April-maj. Gullvivan är ett vanligt inslag under vår-försommarmånaderna på kyrkogården. Bladen är omvänt äggformade samlade i en basal rosett och växten känns igen på sina gula blommor som sitter flockställda längst upp och som längst in har orangefärgade fläckar. Trots namnet förekommer olika förädlade färgvarianter som t.ex. röda och rosa. Växten användes förut till att färga snus och brännvin samt för att göra vin. Späda blad användes även till sallad. Gullviva kunde hittas på flera olika platser men väldigt rikligt i område 1.

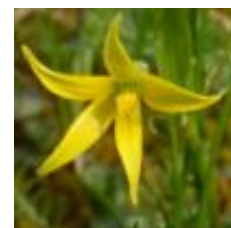
Skogsviol (Viola riviniana)

April-juni. Liksom andra likfärgade violer blir skogsviol inte mycket större än 15 cm. Rosettblad hjärtlika, gröna, naggade och kortspetsade. Stiplerna är 1 cm eller något längre, lansettlika med långa tänder. Blommorna blir upp till 25 mm, blekblå med äggrunda, överlappande kronblad med ljus bas samt en vitaktig sporre. Kan förväxlas med lundviol och sandviol men dessa har ej vitaktig sporre. Sandviol är även mindre samt har mer grovtandade stipler. Skogsviol är relativt vanlig och påträffades bland annat i delområde 1.

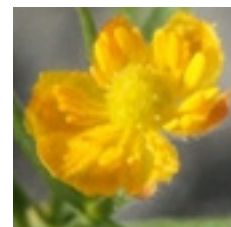
Vårlök (Gagea lutea)

April-maj. Vanlig på kyrkogårdar och liknande näringsrika och fuktiga jordar. Vårlök blir upp till 50 cm och har gula blommor med vardera 6 blad. Dessa är oftast rundade i spetsen och blommorna blir 15-18 mm breda. Bladen är långa och gröna-blågröna, nertill rännformade och något ihopvikta/huvliknande kanter vid spetsen. Torkade och malda lökar kunde förut användas som nödbröd. Hittades mest på norra delen av kyrkogården, bl.a. på delområde 1.

Majsmörblommor (Ranunculus auricomus)

April-juni. En rätt varierad art med många småarter. Smörblomma blir ca 50 cm och har ofta förkrympta kronblad. Stjälkarna är sparsamt grenade, nästan kal med smala, helbräddade stjälkblad som är delade vid basen och oskaftade. Basala blad få och njurlika, oftast flikade och 3-6 cm breda och är bland annat något som skiljer de olika småarterna av majsmörblommor åt. Hittades bland annat i delområde 1.

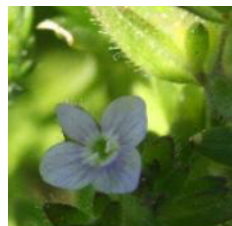
Midsommarblomster/Skogsnäva (*Geranium sylvaticum*)

Juni-juli. Ganska vanlig bland nävorna med en höjd på ca 60 cm. Stjälken är ganska trind och dunhårig, med handflikiga blad som är ganska breda och kortspetsade flikar. Blommorna är 2.5-3.5 cm breda, rödvioletta med ljus mitt och har ståndare med violetta ståndarknappar. Ängsnäva är relativt lik skogsnäva men har kantig stjälk, oftast böjda blom- och fruktskaft samt mer djupflikade blad. Vanligt inslag i delområde 1.

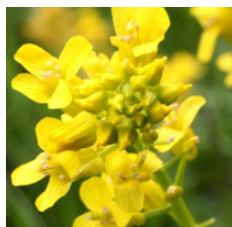
Majveronika (*Veronica serpyllifolia*)

Maj-juli. Har vid blomning vit-blekblåa blommor med väldig markerade mörkblåa ådror. Karaktäriserar sig också genom att dess stjälkblad är nästan helbräddade. Ett annat bra kännetecken som kan hjälpa till att känna igen majveronika och skilja den från andra liknande arter är dess uppstigande blomskott. Själva blommorna blir 4-8 mm breda och hela växten blir upp till 25 cm lång. Påträffades på delområde 2.

Sommargyllen (*Barbarea vulgaris*)

Maj-juli. Sommargyllen är en upprätt ört som blir upp till 80 cm med kal stjälk och som är grenig upptill. Rosettbladen är ofta skaftade, parklikliga med upp till åtta par flikar och en stor ändflik. Stjälkbladen ofta oskaftade med nästan stjätkomfata flikar vid basen och hela, tandade eller grunt parkflikiga. Blommorna är gula med fyra 6-8 mm långa kronblad. Fruktskidorna sitter utspärrade, långsmala och fyrkantiga. Varieteten bandgyllen är oftast ogrenad. Sommargyllen kan förväxlas med strandgyllen samt mellangyllen som båda har skidor som är mer tryckta mot stjälken och alltså inte utspärrade, samt att de har blekgula blommor. Kunde tydligen användas som grönsak förut. Exemplar funna bland annat i delområde 2.

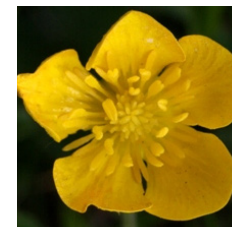
Teveronika (*Veronica chamaedrys*)

Maj-augusti. Vanlig art som blir upp till 35 cm lång och har en upprätt stjälk med 2 motsatta hårrader. Bladen är oskaftade-kortskaftade, grovt tandade och håriga. Kronan blir 10-12 mm bred, är djupblå till färgen, mörkådrar och vit i mitten. Inga egentliga förväxlingsarter finns. Veldig vanlig på frisk-fuktig, näringsrik mark och alltså ett vanligt inslag på samtliga delområden under vårmånaderna men hamnade sedan i skymundan efter igenväxt av gräs och andra större arter. Teveronikans blad har använts till örte, därav namnet.

Smörblomma (*Ranunculus acris*)

Maj-september. Högväxt ört som blir upp till 60 cm hög och är oftast hårig och grenig. De basala bladen är kala-håriga samt djupt upprepat handflikiga medan stjälkbladen är smala och fåflikiga. Blommorna är gula, 1-2.5 cm breda, med foderblad som sitter mot kronbladen. Växten kan variera en del och klasas in i olika underarter där vanlig smörblomma (ssp. *acris*) är den vanligaste och har spetsiga bladflikar. Kan likna backsmörbomma men denna har basala blad som är smalfingrade samt smalflikade, större blommor och styvhårig stjälk. Då den behåller sin färg vid torkning, lämpar smörblomma sig väl som eternell ("evighetsväxt" som man kan ha som prydnad). Ganska vanlig växt som bland annat kunde hittas på delområde 2.

Humleblomster (*Geum rivale*)

Maj-juli. Blommar vid en storlek på 20-50 cm. Ganska karaktäristisk med sina hängande klocklika blommor med brunröda foderblad och stjälk. Växer ofta på fuktig och näringsrik mark och hittades sparsamt på Orkesta kyrkogård. Kan inte förväxlas med andra nejlikrötter (*Geum*). Hittades på delområde 3.

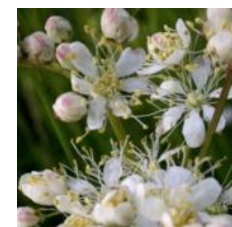
Jordreva (*Glechoma hederacea*)

April-juni. Jordreva är ganska vanlig och rätt karaktäristisk i sitt utseende. Växten har ett krypande växtsätt och blir upp till 15 cm. Bladen är njurformade, grovt naggade och något brunröda till färgen. Själva blomman är oftast blåviolett med ganska bred underläpp jämfört med den övre. Man kan ofta se de vita ståndarknapparna som sitter korslagda på undersidan av överläppen. Jordreva är väldig allmän men kunde bl.a. hittas på delområde 3.

Brudbröd (*Filipendula vulgaris*)

Maj-juli. 20-50 cm. Brudbröd är relativt lätt att känna igen. Innan blomning har brudbröd rödlätta och runda blomknoppar och stjälken kan även vara något rödaktig. Knopparna sitter på en oregelbunden och yvig blomställning och vid blomning är blommorna gräddvita, oftast med 6 kronblad. Rötterna har elliptiska knölar och bladen är kala, med 8-20 par sågtandade småblad som till större del är samlade vid basen, endast enstaka kortare blad finns på den annars kala stjälken. Älggräs kan likna brudbröd något men har stjälkar med betydligt fler blad, blir något högre och växer oftast på något fuktigare marker. Förut kunde rotknölar användas till nödröd samt även till grismat. I övrigt används brudbröd numera ibland som rabattväxt. Exemplar av denna art hittades bland annat på delområde 3.

Rödkämpar (*Plantago media*)

Maj-Juli. Rödkämpar känns igen på att bladen som sitter i en basal rosett är breda och påminner mycket om groblad. Blommorna är oansenliga och sitter på ett avlångt ax i toppen på ett långt skaft som blir upp till 50 cm hög, och har långa, rosafärgade ståndare som ger den ett karaktäristisk utseende under blomning. Vanlig art på öppna, torr-friska marker så som gräsmattor och ängar. Kan möjligen förväxlas med groblad men denna har violetta-gulaktiga ståndarknappar och har mer långskaftade blad. Rödkämpar kunde hittas bland annat på delområde 3 nära grusgångarna.

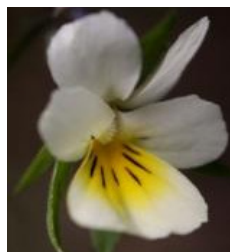
Prästkrage (*Leucanthemum vulgare*)

Juni-augusti. Prästkrage blir upp till 70 cm hög. Arten är väldig karaktäristisk med sina vita strålblommor och gula diskblommor. Flera arter kan dock ha liknande blommor men bladen är oftast annorlunda. Prästkragens blad är avlånga och tandade samt att den har spatellika rosettblad. Veldig vanlig på de olika delområdena på kyrkogården men kunde bl.a. hittas på delområde 4.

Åkerviol (*Viola arvensis*)

April-oktober. Vid blomning är åkerviol relativt lätt att känna igen. Arten kan bli ca 40 cm hög och har vita blommor som många gånger har en gul fläck på den nedersta blomfliken. Själva blomman blir 8-20 mm breda. Styvmorsviol kan ibland förväxlas med åkerviol men den förstnämnda har oftast större blommor, är flerfärgad och har en längre sporre (sticker ut ordentligt på baksidan av blomman). Vid tidpunkten för inventeringen kunde åkerviol bl.a. hittas i delområde 4 men observerades även på andra delområden.

Ängsviol (*Viola canina*)

Maj-juni. Blir liksom skogsviol upp till 15 cm men saknar dock bladrosett. Stjälken är grenad vid basen och har mörkgröna, tjocka och avlånga hjärtlika, grunt naggade och skaftade blad. Stiplerna är alltid kortare än halva bladskäftet (för underarten canina). Kronan är blåviolett, med den nedre läppen oftast kortare än de andra och med vitaktig, rundad sporre. Kan likna skogsviol men ängsviol har kortare underläpp samt oftast mer avlånga blad. Båda arterna kan vanligen hybridisera med varandra. Hittades omkring delområde 4.

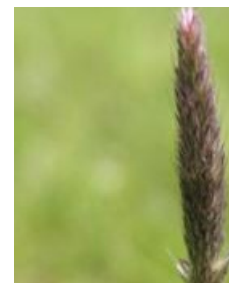
Timotej (*Phleum pratense*)

Juni-September. Ett av de vanligare gräsarterna här och kan bli till höjden upp till 120 cm. Strån med 3-6 ledknutar och gröna blad som blir upp till 10 mm breda. Vippan blir upp till 14 cm lång med en grönaktig färg och oftast trubbig längst upp. Kan på avstånd påminna om ängskavle men axet är inte lika spetsig i toppen och småaxen är "krabbklo-lik". Används ofta som vallväxt inom jordbruk. Hittades i stort sett överallt där det tilläts växa fritt och rikligt på t.ex. delområde 5, liksom andra vanliga gräsarter.

Ängskavle (*Alopecurus pratensis*)

Maj-juni. En av de vanligaste gräsarterna som förekommer på kyrkogårdsområdet. Ängskavle kan bli upp till 120 cm hög med en vippa som är upp till 10 cm lång. Vippan är oftast långsmal och spetsig i toppen samt ganska mjuk och böjlig. Kan ibland förväxlas med timotej men den sistnämnda är styvare, har mer avrundad spets och småaxen är annorlunda. Som nämnt ovan är den ganska vanlig och påträffades mer eller mindre överallt där gräs tilläts växa upp, speciellt på delområde 9 och 5.

Hundäxing (*Dactylis glomerata*)

Juni-juli. Hundäxing är en gräsart som är väldig vanlig i området och som blir upp till 100 cm hög. Till färgen är arten grå-blågrönaktig med styva, upprätta strån med sträva, 4-10 mm breda blad. Känns lättast igen på vippan som blir 6-12 cm, är ensidig och växer i täta gytringar (grupperade i samlingar) av småax. Hundäxing odlas i betesvallar och gräsmattor. Påträffades i stort sett överallt på och utanför kyrkogården på de områden som tilläts växa fritt.

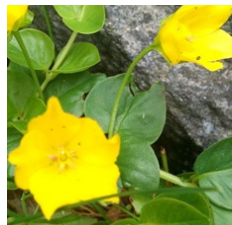
Piggstarr (*Carex spicata*)

Juni-juli. Vanlig halvgräs som blir upp till 70 cm lång och har långa, smala och platta blad. Axsamlingen är ganska utdragen och ganska högt upp på strået som är nästan 3-kantig och utan ledknutar. Fruktgömmen är 4.5-5.5 mm långa, flasklika och gröna med med utdragen "näbb" där den nedre delen är ljus och svampaktig. Dessa gömmen täcks delvis av så kallade axfjäll som är bruna-gulgröna med grön mittnerv (se den mindre bilden). Kan inte förväxlas med andra vanliga arter och de sällsynta arterna har annorlunda fruktgömmen och axfjäll. Fruktgömmena hos piggstarr blir ofta angripna av starraxgallmyggan (*Wachtliella riparia*) och blir då förstörade. Enstaka exemplar av piggstarr kunde hittas på delområde 5.

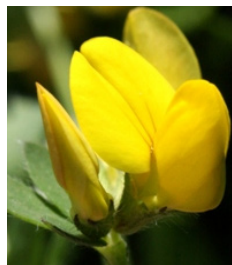
Penningblad (*Lysimachia nummularia*)

Juni-september. Liggande-krypande växt som blir ca 60 cm lång med tjocka, motsatta, rundade och kala, något läderartade blad. Gula blommor med djupt 5-flikig krona som är något prickig, blir 15-30 mm bred och som sitter på grova skaft. Inga förväxlingsarter förekommer i området. Används ofta som rabattväxt men kan bli svårutrotad. Det förekommer att pennigblad används även som akvarieväxt. Några exemplar kunde hittas på delområde 6.

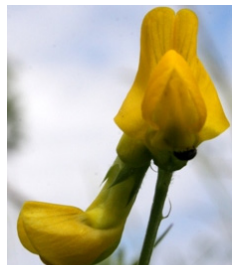
Käringtand (*Lotus corniculatus*)

Juni-juli. Ärtväxt som blir ca 40 cm hög med krypande-uppstigande, slät och oftast kantig stjälk. Käringtand har liksom andra ärtväxter krona med segel. Blommorna är gula och sitter i flock om ungefär 4-7 blommor som är 10-16 mm långa. Bladen är 3-fingrade med, omvänt äggrunda-rombformade utan tydliga sidonerver. Käringtand kan förväxlas med bl.a. gulvial som dock har 1 par småblad och ett klänge i stället för uddblad. På gulvial sitter blommorna i mer klase-lik ställningar till skillnad från käringtand där de alltså sitter i flock. De andra gulblommiga käringtänder är sällsynta och har annorlunda blad och storlek. Hittades bland annat på delområde 7.

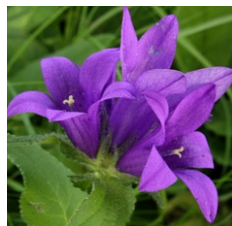
Gulvial (*Lathyrus pratensis*)

Juni-juli. Vanlig ärtväxt som blir upp till 90 cm lång med klängande, kantig stjälk. Gulvial har bara ett par småblad som ovala och 2-3 cm långa och ett uddblad som är ombildad till klänge. Liksom andra ärtväxter har blommorna segel och är flerläppiga och för denna art gula. Dessa sitter i klasor om 5-12 blommor som är 10-16 mm långa och utvecklar sedan baljor som är platta och väldigt mörka till färgen. Gulvial kan möjligen förväxlas med käringtand som dock har 3-fingrade blad med betydligt bredare småblad och saknar klängen samt att den sistnämnda har alla blommor samlade i flock. Flera exemplar hittades på delområde 8.

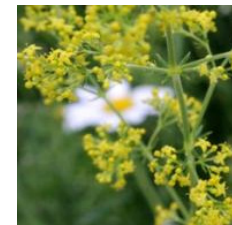
Toppklocka (*Campanula glomerata* ssp.)

Juni-augusti. Underarten prakttoppklocka som är kanske den vanligaste, blir upp till 50 cm hög och har en något kantig, hårig stjälk. Bladen är brett lansettlika med tandad kant och rätt så täthåriga, de övre oskaftade och de nedre skaftade med hjärtlik bas. 4-8 blad är vanligt. Blommorna blir 30-45 mm och är mörkt blåviolettera, samlade i ett huvud. Inga förväxlingsarter i området. Odlas vanligen som prydnadsväxt. Hittades i delområde 8.

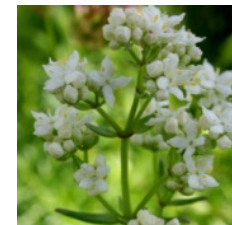
Gulmåra (*Galium verum*)

Juli-september. Den enda av mårorna med gula blommor, bortsett från den gulvita hybriden den kan bilda tillsammans med stormåra. Gulmåra blir upp till 60 cm hög och har talrika, väldoftande blommor som är ca 3 mm breda. Känns också igen på sina avlånga och smala blad som ser nästan ut som barr och sitter i kransar om vanligen 8. Hittades mest norr om kyrkogården men några exemplar kunde även hittas på bland annat område 8.

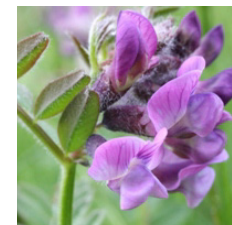
Vitmåra (*Galium boreale*)

Juli-september. En av de lättare mårorna att känna igen. Vitmåra blir upp till 50 cm hög och till skillnad från flera andra måror har den en upprätt stjälk som är röd nedtill och mest karaktäristiskt är att bladen har tre nerver och sitter i kransar om fyra. Blommorna är vita, är 3-4 millimeter breda och sitter i täta blomställningar. Vitmåra kan användas som färgväxt genom att torka och pulverisera dess rot som färgar av sig rött. Hittades på delområde 5.

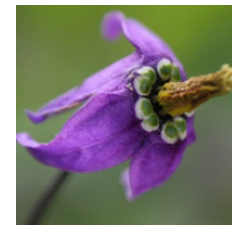
Häckvicker (*Vicia sepium*)

Juni-augusti. Finhårig och ganska vanlig ärtväxt som blir upp till 60 cm hög. Bladen har 4-8 par småblad som oftast är bredast nära basen och har oftast en tvär spets. Stiplerna är ofta hela och har en mörk fläck på undersidan. Blommorna är kortskaftade med korta klasor om 2-5 blå-rödviolettera blommor som blir 12-15 mm långa. Kan sällan förväxlas med kråkvicker som blir upp till 100 cm, har oftast fler blommor i längre klasor och blad med betydligt fler småblad som är oftast spetsiga. Påträffades i delområde 8 under inventeringen.

Besksöta (*Solanum dulcamara*)

Juni-augusti. Vanlig växt som blommar vid 30-180 cm och växer på ett slingrande sätt. Bladen är helbräddade, oftast med flikar vid basen. Blommorna är lila och sitter i kvastlika knippen, är stjärnformade med tillbakaböjda flikar som vid basen har två gröna fläckar med vita kanter. Ståndarknapparna är långa och gula och bildar en kon kring stiftet. Bären är äggrunda och glänsande röda. Besksöta har använts till korgarbeten samt mot benvärk, utslag, skabb me mera. Tydligt ska farao Tutankhamos tredje kista ha varit dekorerad med bär av bäsksöta. Namnet syftar på stjälkarnas smak som uppges först vara besk och sedan söt. Hittades söder på insidan av muren på delområde 8.

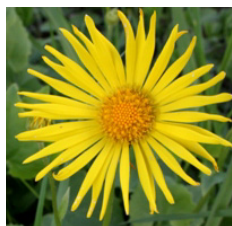
Brunört (*Prunella vulgaris*)

Juli-augusti. Veldig vanlig växt som blir upp till 25 cm med en uppstigande, gles hårig stjälk som är brunviolett-grön. Bladen är avlånga, grunt naggade men ibland helbräddade och sitter motsatta på relativt långa skaft. Det översta bladparet sitter ofta tätt under blomställningen. Rödviolett foder med blåvioletta blommor som ibland kan vara bleka eller rosa, med svagt tandad underläpp. Har inga direkta förväxlingsarter som förekommer i området. Hittades på flera av delområdena men bland annat på delområde 8.

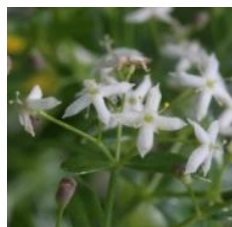
Balkangemsrot (*Doronicum columnae*)

Maj. Flerårig ört som är nästan kal och saknar utlöpare och blir upp till 40 cm hög. Stjälken är upprätt med några oskaftade blad men de flesta sitter samlade vid basen på långa skaft. Basalbladen är hjärtlika, grovt buktandade och djupt urnupna vid basen. Blommorna är gul-gulorangea, 3-5 cm breda och sitter enstaka eller få tillsammans i toppen av stjälken. Odlas ofta som prydnadsväxt. Balkangemsrot är den minsta utav släktingarna och skiljs lättast från de andra genom bladskivans breda inskärning. Hittades sydväst på område 8.

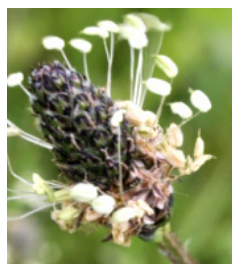
Stormåra (*Galium album*)

Juni-augusti. Liksom andra måreväxter har stormåran 4-kantig stjälk men känns bäst igen på dess storlek då den blir upp till 1 meter, dess relativt släta stjälk och de svällda lederna. Förutom dessa drag kan stormåra även kännas igen på de vita blommorna samt att den har 6-8 blad i kransar, åtminstone vid stjälklederna. Stormåra hittades bland annat på delområde 8 men fanns rikligt även på andra delområden.

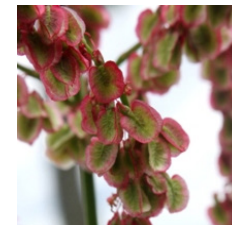
Svartkämpar (*Plantago lanceolata*)

Maj-augusti. Svartkämpar har stora, lansettlika rosettblad som är relativt kala förutom vid basen. Blommorna sitter i ett axlikt, kottformad ställning på en upp till 50 cm lång, femkantig stjälk. Vid utblomning sticker de vita och långa ståndarna ut med sina vita ståndarknappar. I området kan dessa möjligen förväxlas med rödkämpar men dessa har betydligt bredare rosettblad som är kort, vithåriga och vid utblomning har rödkämpar rosa ståndarsträngar och vita-lila ståndarknappar. Hittades på flera områden, bland dem område 10.

Ängssyra (*Rumex acetosa*)

Maj-juli. En relativt vanligt växt med upprätt, mjuk stjälk som blir upp till 90 cm. Stjälkbladen är pillika med stjälkofattande bas och de basala bladen är även de pillika men skaftade och blir 4-12 cm, 2-5 ggr så långa som breda. Har en gles blomställning. Kan förväxlas med stor ängssyra som är större, har tätare, upprepad blomställning och bladens basala flikar är mer utåtriktade. Även bergssyra är en förväxlingsart men denna har basala blad med spjutlik bas, dvs. med ändflikar som är helt utåt/sidoriktade. Växten har förut använts som spenat, till soppor och stuvningar men hela växten anses vara giftig av oxalsyra. Roten färgar gult. Hittades bland annat på område 10.

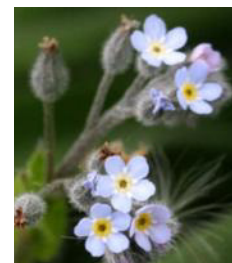
Armenisk pärlhyacint (*Muscari armeniacum*)

Maj. Karaktäristiskt utseende för pärlhyacinter som blir upp till 25 cm hög. Ganska vanlig men blommor endast under maj och föredrar frisk och även ibland något mer sandig mark. Blommorna sitter i en axlik klase och är något elliptiska, längre än breda samt ljusblå till färgen med vita-bleka utstående flikar. Arten kan lätt förväxlas med pärlhyacint och mörk pärlhyacint men färgen, blomformen samt de ljusa flikarna gör att de lättare kan skiljas åt. Vissa exemplar kunde hittas på delområde 10.

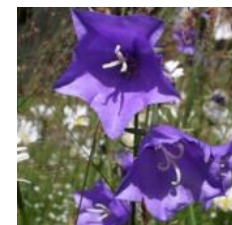
Förgätmigejer (*Myosotis spp.*)

April-september. 5-50 cm. Arterna i detta släkte har kala-gles-håriga blad. Blommorna oftast ljusblå och har gula knölar längst in i blomöppningen. Fodret är oftast håriga på olika sätt beroende på arten, men arter med kala exemplar förekommer. Identifiering av arter görs bäst vid fruktsättningen och bland annat genom att observera fruktskaftens längd. Flera arter hittades på olika ställen, bland annat kyrkogårdsmuren, strax innanför muren på östra sidan samt även i delområde 11.

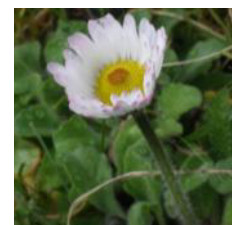
Stor blåklocka (*Campanula persicifolia*)

Juni-augusti. Stor blåklocka blir dubbel så stor som vanlig (liten) blåklocka, upp till 100 cm. Förutom storleken på både själva växten och blommorna, som det ibland kan finnas mindre exemplar av, skiljer sig stor blåklocka genom att den har väldigt långa märkesflikar, upp till 10 mm långa medan de är ganska korta hos blåklocka. Stor blåklocka hittades bland annat på delområde 11.

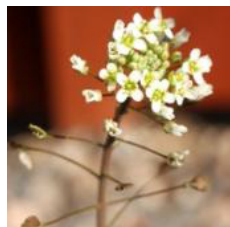
Tusensköna (*Bellis perennis*)

Mars-november. Vanlig växt på gräsmattor under hela sommaren med bladlös stjälk som blir upp till 15 cm och har oftast vita eller rödaktiga strålblommor. Rosettbladen är spatellika och grovt naggade. Odlas ofta i rabatter eller som kantväxt. Hittas på de flera delområden på kyrkogården, bland annat på delområde 11.

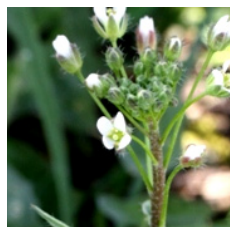
Lomme (*Capsella bursa-pastoris*)

April-oktober. Lomme blir upp till 40 cm hög och har vita blommor med fyra kronblad. Längst ner vid basen av stjälken finns rosettställda blad som är parflikiga-hela medan övriga stjälekblad är pillika och stjälkofattande. Dock är det som är mest karaktäristiskt för lomme dess triangulära-hjärtformade fruktskidor. Anses vara ett vanligt förekommande ogräs. Förr i tiden användes lomme mot frossa. Lomme är ganska vanlig och hittades bland annat intill kyrkan samt vid komposthögarna och parkeringen utanför kyrkogården i norr.

Sandtrav (*Cardaminopsis arenosa*)

Maj-juli. Lågväxt ört på sand- eller grusmark som blir upp till 30 cm hög med upprätt stjälek som är grenig och nertill hårig. Sandtrav har rosettblad som sitter tätt, är parflikiga med stor ändflik. 1-4 stjälekblad finns som är något mer helbräddade, glest spetsflikade med oftast håriga bladskaft. Blommorna är vita-rosatonade med fyra kronblad som blir ca 3 mm långa och blommorna har vanligas fyra ståndare. Fruktskidorna är utstående och långsmala, upp till 4 cm långa. Kan möjligen förväxlas med grustrav som dock har tandade, ej parflikiga rosettblad. Hittades vid kompost/grushögarna norr om kyrkogårdsmuren.

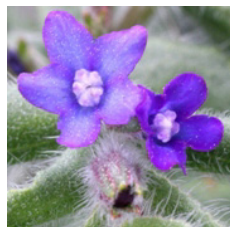
Röllika (*Achillea millefolium*)

Juni-oktober. Röllika är en väldig vanlig korgblommig växt som blir upp till 70 cm hög med blomknippen på topparna. Blommorna är 3-5 mm breda med 4-5 vita eller ibland rosa strålblommor. Stjälken är upprätt, mjuk gleshårig och dess blad (se bild) gör det lättare att känna igen arten då dessa är lansettlika och 2-3 gånger djupt parflikiga och håriga. Röllika kan ibland användas som prydnadsväxt och användes förut som magstärkande medel och sårrengörare. Hittas i stort sett överallt på kyrkogården, fritt växande utanför på norra sidan nära komposten/järnvägen.

Oxtunga (*Anchusa officinalis*)

Juni-juli. Vanlig på torr och näringsrik mark, strävårig och blir upp till 80 cm hög. Stjälken är upprätt och har strödda lansettlika blad som är bredast vid basen och 5-12 cm långa. Kronan är 8-12 mm bred, rödviolett-blåviolett med femflikig kronbräm och även rak kronpip. Kan förväxlas med fårtunga som dock oftast är mindre, har ljusblå blommor samt böjd kronpip. Arten har tidigare använts som läkeväxt. Påträffades endast strax innan branten ner till järnvägen utanför norra kyrkogårdsmuren, relativt nära kompost/grushögarna.

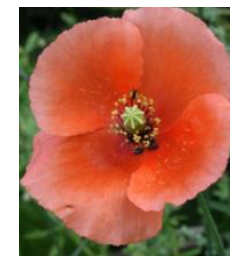
Skuggnäva (*Geranium pyrenaicum*)

Maj-september. Blir upp till 60 cm med en upprätt-uppstigande stjälek. Skuggnäva är en mjukhårig ört som bland annat karaktäriseras utav dess handflikiga, cirkelrunda basala blad. De rödvioletta blommorna växer ofta parvist, har 10 ståndare med knappar och kronbladen är djupt inskurna. Foderbladen är också karaktäristiska då dessa har en kort uddspets. Kan mest förväxlas med sparvnäva med de ovannämnda karaktärsdrag skiljer dem åt då sparvnäva inte har lika djupt inskurna kronblad, är mer lågväxt och korthårig. Hittades på område jordkomposten norr om kyrkogården.

Rågvallmo (*Papaver dubium*)

Juni-augusti. 20-70 cm. Vid blomning är det lätt att känna igen flera av de som tillhör släktet vallmoväxter på deras stora rödorangea blommor. Rågvallmo kan ibland ha svarta fläckar längst in på kronbladen. Fruktkapseln har 6-8 ljusa märkestrålar (på bilden ser man bara ovasidan av kapseln med strålarna i asteriskformad struktur) och själva kapseln är avlång och kal, något som kan skilja den från andra arter av vallmo. Stjälekbladen är 2-3 gånger parflikiga med de övre oskaftade eller kort skaftade. Kan ibland hittas som kvarlämnad rest och det exemplaret som hittades norr om muren på jordkomposten var nog just en sådan kvarlämnad rest.

Vitplister (*Lamium album*)

Maj-september. Vitplister är den enda vitblommiga i släktet plistrar och är därför lätt att känna igen och att skilja från t.ex. rödplister. När blommor inte finns närvarande kan den möjligen påminna om brännässlor då den har sågtandade blad men den saknar dock brännhår. I övrigt är blommorna ställda i kransar och har urnupen underläpp. Till höjden blir vitplister 80 cm hög och stjälken är ihålig. Vitplister påträffades vid i anslutning till komposthögarna norr om kyrkogårdsmuren.

Ullig kardborre (*Arctium tomentosum*)

Juli-augusti. Ganska vanlig, kraftig byggd växt som blir upp till 150 cm hög. Ullig kardborre har stora, breda basala blad som är vitulliga på undersidan. Blomkorgarna sitter i en kvastlik ställning, är klotrunda, 2-3 cm breda med 3-10 cm långa korgskaft och är spindelvävhåriga med mörkröda blommor med violetta ståndare. Den kvastlika blomställningen och de spindelvävhåriga korgarna är väldig karaktäristiska och skiljer ullig kardborre från de andra i samma släkte, dock kan det förekomma hybrider som är svåridentifierade. Liksom andra kardborrar har denna art använts till att fånga fåglar med rötterna har även använts som mat. Hittades mest på norra och södra sidan utanför kyrkogårdsmuren relativt nära järnvägen.

Strandveronika (*Veronica longifolia*)

Juli-augusti. Högväxt veronika art som blir upp till 100 cm hög med upprätt, glesst hårig stjälk och motsatta eller kransställda blad. Bladen är kala eller fint håriga, lansettlika och vasst dubbelsågade. Blommorna är blå-blåviolettera och sitter i en axlik samling. Liknar axveronika men denna har blad som är kortare än 5 cm och har trubbsågad-naggad kant. Båda arterna kan ge fertila hybrider. Hittades vid diket utanför västra kyrkogårdsmuren.

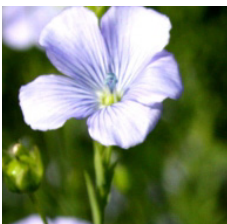
Kungsljus (*Verbascum thapsus*)

Juli-augusti. Hög, tvåårig växt som blir upp till 150 cm hög som växer upprätt och har en vingkantad, oftast ogrenad stjälk. Bildar finludna rosettblad första året för att sedan under andra året skjuta upp stjälken med blommor. Bladen är elliptiska och trubbiga och sitter på hela stjälken under blomaxet. Blommorna är gula med en krona som är ca 2 cm bred och sitter på en axlik ställning. De arter som är mest lika är sällsynta men kan eventuellt även påminna om arten mörkt kungsljus. Denna har dock mörkgröna blad som inte är lika håriga på ovansidan samt att de har en hjärtlik bas. Hybrider mellan de olika arterna förekommer. Sågs ha använts för att lindra hosta samt till fnöske. Hittades utanför västra muren, vid diket.

Lin (*Linum usitatissimum*)

Juni-augusti. 80 cm hög ört med upptill grenad stjälk. Blommorna har fem, ljusblå kronblad med kanthåriga foderbladspetsar. Bladen sitter strödda längs stjälken och är långsmala med helbräddad kant och bara en nerv. Kan påminna om klipplin men denna är väldigt sällsynt och finns oftast på öppna, kalkrika marker samt har mörkare blommor. Lin är en odlad art som förvildad oftast återfinns nära odlingar. Var speciellt viktig i odling under 1800-talet men minskade då den är väldigt arbetskrävande för framställning av linne. Typen oljelin odlas för oljeutvinning och linfrö används bland annat mot förstoppning och finns ibland även i bröd. Hittades vid diket utanför västra muren och längre bort på andra sidan vägen odlas lin.

Humlelusern (*Medicago lupulina*)

Maj-september. Vanlig på torra och näringsrika områden som t.ex. grustag eller lermark av olika slag. Humlelusern blir upp till 40 cm och påminner om en mindre klöver men småbladen är uddspetsiga, dunhåriga samt fint tandade. Blomklasen är ofta skaftad och blommorna är gula med uppstående segel, 10-40 st per klase, till skillnad från andra gulblommiga arter av samma släkte som oftast är väldigt fåblommiga. Hittades bland annat strax utanför muren nära järnvägen sydost om muren.

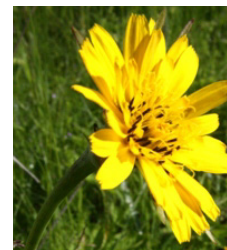
Jättevädd (*Cephalaria gigantea*)

Juli-augusti. Sällsynt förvildad växt som blir upp till 200 cm hög med upprätt, slät stjälk. Bladen är djupt parflikade eller parbladiga med 4-6 par småblad och större ändflik. Blomsamlingarna är 4-10 cm breda med blekgula blommor där kantblommorna är något längre än de inre blommorna. Jättevädd kan förväxlas med alpjättevädd, den senare har dock aningen mindre blommor samt ullhåriga fjäll mellan blommorna. Odlas ibland som prydnadsväxt. Hittades just utanför södra muren.

Ängshaverrot (*Tragopogon pratensis*)

Juni-juli. Relativ vanlig på öppna näringsrika marker. Ängshaverrot är en kal växt som blir upp till 80 cm hög och har halvt stjälkomfattande, långsmala blad. Korgarna är 2.5-5 cm breda, utan förtjockad korgskaft, och blommorna är gula med mörka strimor längst in. Korgarna är öppna under morgon och förmiddag vid solsken. Kan förväxlas med storhaverrot som dock är sällsynt och har förtjockad korgskaft samt holkfjäll som är längre än blommorna. Det sägs att roten kan användas till mat samt att spåda skott kan användas som sparris. Exemplar av ängshaverrot kunde bland annat hittas utanför den södra kyrkogårdsmuren.

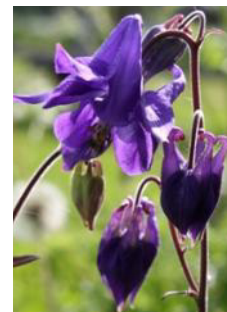
Nejlikrot (*Geum urbanum*)

Juni-augusti. Den vanligaste av de gulblommiga nejlikrötterna här i Sverige. Nejlikrot blir upp till 60 cm hög och har en upprätt stjälk. Basalbladen är parflikiga och stjälkbladen 3-flikade eller 3-fingrade med 1-3 cm långa, flikade eller tandade stipler. 2-5 blommor sitter på upprätta skaft med gula kronblad. I frukt med tillbakaböjda foderblad. Kan möjligen förväxlas med humleblomster när inga blommor finns med stiplerna samt de foderbladen vid frukt, skiljer arterna åt. Övriga förväxlingsarter är väldigt sällsynta. Förut kunde nejlikrotens jordstam användas som läkemedel. Den aromatiska doften från de underjordiska delarna har också använts som ersättning för kryddnejlikor. Hittades på diverse platser, bland annat just utanför södra kyrkogårdsmuren.

Akleja (*Aquilegia vulgaris*)

Juni-juli. Stjälken är upprätt, upp till 80 cm lång och gleshårig med 2-5 basala blad som är dubbelt tredelade och kala på ovansidan, där småbladen är rundade med något naggade kanter. Blommorna är hängande, blåviolettera, men även rosa och vita finns. Formen är väldigt speciell, så som bilden visar, och med blommor finns det inga förväxlingsarter. Används ofta som prydnadsväxt och kunde förut även användas mot skabb. Enstaka exemplar hittades möjligen planterade just utanför norra grinden.

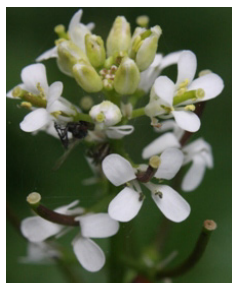
Skelört (*Chelidonium majus*)

Maj-augusti. Vanlig hårig ört som blir upp till 80 cm hög och har gulröd mjölksaft och anses vara giftig. Skelört har ljusgröna, kala blad som är något gleshåriga under. Blommorna är gula med fyra kronblad, 2-6 i flocklik ställning och blir ca 2 cm breda. Frukten är långsmal och öppnas nedifrån. Kunde förut användas som medicinalväxt och man trodde förut att man kunde bota skelögddhet med hjälp av mjölksaften. Påträffades just utanför norra kyrkogårdsmuren.

Löktrav (*Alliaria petiolata*)

Maj-juni. Vanlig ört, oftast på halvskuggig frisk, näringsrik mark som blir upp till 100 cm hög. Stjälken är upprätt, vanligen ogrenad och mångbladig. Bladen är hjärtlika, naggade-grovt tandade, kala och skaftade, något som gör arten väldig karaktäristisk. Blommorna har fyra kronblad som är vita till färgen och 4-6 mm långa. Har fyrkantiga skidor med korta skaft. Luktar svagt av vitlök och krossad har växten en stark doft. Hittades utanför norra kyrkogårdsmuren.

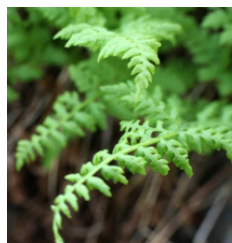
Knölklocka (*Campanula rapunculoides*)

Juni-september. Vanlig på kulturpåverkad mark och blir upp till 70 cm hög med trubbkantig stjälek. Rötterna är smalt knölförmade och bildar långa, greniga, underjordiska utlöpare. Bladen är lansettlika, de nedre avlångt hjärtlika, sågade och långt skaftade. Blommorna är klocklika med något tillbakaböjda kronblad, 2-4 cm långa, blåviolettera och kortskaftade med tillbakaböjda foderflikar. Blommorna sitter på en avlång, ensidig blomklase, något som är väldigt karaktäristiskt för arten. Anses ibland som ett besvärligt trädgårdsogräs på grund av sina utlöpare och djupa rötter. Hittades strax utanför norra kyrkogårdsmuren.

Stenbräken (*Cystopteris fragilis*)

Juli-september. Ormbunke som blir upp till 35cm hög och växer med tuvade blad. Bladskriften blir 1/3-2/3 av bladskivans längd med ljusa fjäll nedtill. Den kala bladskivan är något lansettlik, två till tre gånger pardelad med med flikar utan urnupen spets. Småbladen är glest sittande, speciellt längst ner på bladskivan och har sporangieansamlingar i dubbla rader på undersidan där sporerne är taggiga. Tuvigheten och bladskaftens längd skiljer stenbräken från andra liknande men mer sällsynta arter som kan förekomma i området. Hittades bland annat växandes på sidan av den norra kyrkogårdsmuren.

Renfana (*Tanacetum vulgare*)

Juli-september. Högväxt flerårig ört som kan bli upp till 100 cm hög med styva, upprätta, nästan rödbruna och kala stjälkar. Bladen är mörkgröna, dubbelt parflikiga med vasst sågade småblad, ibland krusade och sitter strödda på stjälken. Korgarna är 5-8 mm breda, mångtaliga, 10-70 stycken tätt samlade i kvastlik ställning med endast rörliga, gula diskblommor och utan strålblommor. Kan möjligen förväxlas med släktingen balsamblad som dock har enkla blad utan flikar. Renfana kan användas som färgväxt och en odlade formen som heter munkrenfana har använts som kryddväxt. Hittades på sydöstra delen av muren.

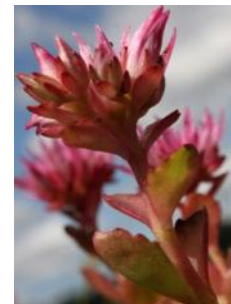
Fräken (*Equisetum sp.*)

Släktet Equisetum innefattas av åtminstone 9 arter i Sverige, varav det påträffade exemplaret nog hör till antingen kärrfräken, åkerfräken eller ängsfräken. Släktet karaktäriseras utav örtartad, ihålig stjälek med ofta kransställda, grenade eller ogrenade sidogrenar som är hårda och ofta spröda, fårade och ledade. Bladen är ofta starkt reducerade, kransställda och ihopväxta till tandade kranser som sitter som ett rör kring stjälken. Sporangieansamlingar oftast axlika i toppen av de gröna stjälkarna. Exemplar hittades på muren, speciellt södra sidan.

Kaukasiskt fetblad (*Phedimus spurius*)

Juli-augusti. En vanlig fetbladsväxt på t.ex. stenmurar eller berghällar. Ofta i mattlika bestånd med täta bladskott och blir upp till 15 cm. Bladen växer till större del motsatta på stjälken, är kortskaftade och har en äggrund-rombisk form med något naggade kanter vid spetsen. Blommorna växer i väldigt täta samlingar och är rosa till färgen, vilket gör den lättare att känna igen. Utan blommor kan de likna sibirisk fetblad men den sistnämnda har mer avlånga blad och dessa är mer trubb-/sågtandade längst ut. Kunde bland annat hittas på kyrkogårdsmuren, söder.

Grästjärnblomma (*Stellaria graminea*)

Juni-september. Mer eller mindre liggande och kan bli upp till 70 cm lång. Väldig späd stjälek, grenig, 4-kantig, slät-mindre sträv. Stjälkbladen är motsatta och lansettlika, bredast vid basen och något kanthåriga vid basen. Stödbliden är hinnlika och kanthåriga. 5-60 blommor, vita med djupt urnupna kronblad. Skiljer sig från t.ex. hönsarv genom ett mycket spädare intryck och betydligt mer urnupna kronblad, nästan så att det ser ut att vara 10 st i stället för 5. Utseenden kan även variera något på denna art men den är väldigt vanlig på kyrkogården på samtliga men hittades även på kyrkogårdsmuren.

Rödklint (*Centaurea jacea*)

Juli-september. Stjälken är oftast upprätt och något sträv av korta hår med en längd på upp till 80 cm. Bladen är lansettlika och glest tandade, något gråaktiga. Blommorna blir upp till 4.5 cm breda och purpurfärgade med karaktäristiska holkfjäll som är blekbruna, rundade med något flikiga bihang, något som gör den lättare att skilja från andra likfärgade klint-arter. De flesta förväxlingsarter är ovanliga men vädtklint som är ganska vanlig kan skiljas från rödklint då den förstnämnda har parflikiga blad och är större och kraftigare. Användes förut som färgväxt då den gav en gul färg. Exemplar hittades strax utanför kyrkogården eller i anslutning till den.

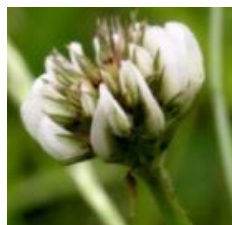
Rödklöver (*Trifolium pratense*)

Maj-september. En ganska vanlig förekomst på kyrkogården om den får växa fritt. Rödklöver kan bli upp till 60 cm hög, dess blommor sitter på en huvudlik ställning och är rödrosa till färgen. Bladen är 3-delade där småbladen är äggrunda-avlånga till formen och något mjukhåriga, oftast med vita teckningar, något som gör den lättare att känna igen. Inga liknande arter hittades i området, dock kan skogsklöver, som liknar rödklöver, förekomma men dess blad saknar vita fläckar och är något mer avlånga. Genom torkning och malning av blommorna gjorde man förut mjöl och ska även kunna användas som färgväxt. Rödklöver var ganska allmän på kyrkogården men hittades mest på delområde 8.

Vitklöver (*Trifolium repens*)

Juni-september. Känns bäst igen på dess vita, huvudformade blomställning och krypande växtsätt som till längden blir ca 30 cm. Bladen är 3-delade och varje småblad är mer eller mindre hjärtformat och 1-2 cm lång, ofta med ljusa teckningar. Vitklöver kan användas i t.ex. gräsfröblandningar, som betesväxt samt som färgväxt då t.ex. kan ge alunbetat ylle gul färg. Ganska vanlig i kyrkogårdsområdet och hittades bland annat på delområde 8.

Träd

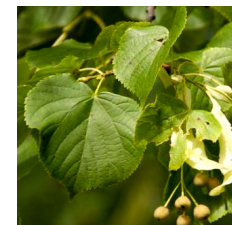
Hästkastanj (*Aesculus hippocastanum*)

Maj-juni. Hästkastanj blir upp till 25 meter hög och har en stor, relativt rund krona och hängande nedre grenar. Vinterknopparna sitter motsatta och är klubbiga samt glänsande mörkbruna. Bladen är väldigt karaktäristiska då de är väldigt stora och fem- till sjufingrade med omvänt äggrunda småblad och lång bladskäft. Blommorna är vitmönstrade och har gulröda fläckar. Frukten är en grovtaggig kapsel som innehåller ett eller ibland två frön (hästkastanjer), vilka är giftiga till skillnad från äkta kastanj som dock inte växer i vild tillstånd i Sverige. Kan inte förväxlas med andra arter. Hästkastanj är vanlig i parker och trädgårdar och fröna gavs förut som foder till hästar som alltså kan äta dessa.

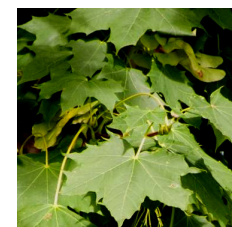
Lind (*Tilia cordata*)

Juli-augusti. Lind är en vanligt förekommande art som kan bli upp till 30 m hög med bladskivor som är 3-7 cm långa. Bladen har en hjärtlik bas och sågtandade kanter, är kala men har rostbruna hårtofsar i nervvinklarna. Tvärnerverna är otydliga. Lind är vanlig som hamlingsträd. Blommorna är bleka och sitter i knippen. Årskotten är nästan kala till skillnad från bohuslind. Hybriden mellan lind och bohuslind, s.k. parklind, är vanlig och skiljs genom sina hårda nötter och kala bladskäft samt tydliga tvärnerv. Används ofta till sniderier pga. sin mjuka ved och har förut använts för att göra ritkol. Barken har använts till rep, mattor och i trädgårdar. Te av lindblommor har förut använts inom farmakologin då det ansågs vara svett drivande. Lind är numera ett vanligt förekommande träd i parker.

Lönn (*Acer platanoides*)

April-Maj. En sydlig art som naturligt förekommer ända upp till Ångermanland. Lönnen blir upp till 25 m och har karaktäristiska blad som blir 8-15 cm, är kala och till formen 5 spetsiga. De har grovtandade flikar och har oftast 7 huvudnerv. På hösten får löven olika nyanser av gul och rött, något som gör att lönn gärna planteras. Blomställningarna är kala, gulgröna och kvastlika och frukterna är vingade och bildar en trubbig vinkel. Den största lönnen som mäts i Sverige hade en höjd på 27 m och en omkrets på 5.55 m i brösthöjd. Lönn används flitigt inom finare snickeri- verk, musikinstrument samt intarsia och det sades att från saven kunde man göra sirap.

Ek (*Quercus robur*)

Maj. Ek är en vanlig i söder och kan bli upp till 30 m hög. Stammarna har grå sprickig bark och i gynnsamma förhållanden kan ekstammar bli omkring 10 meter i omkrets. Knopparna är något rundade till formen. Bladskivorna har 3-6 par olikstora rundade flikar, är kala eller glest håriga på undersidan och sitter på korta bladskaft. Ekollon 2-3 cm, långstrimmiga och sitter på långa skaft. Ek liknar bergkek och kan bland annat skiljas ur genom att ek har urnupen bladbas medan bergkek har avsmalnande bladbas samt att den sistnämnda har kortskaftade ekollon och spetsiga vinterknoppar. Äldsta kända eken är Rumskullaeken i Småland som sågs vara 900-1000 år gammal och har en omkrets i brösthöjd på 13 meter.

Ek har varit en väldigt viktig trädart tack vare sin hårdhet och motståndskraft. Förut tillhörde alla ekar kronan då dessa var viktiga för skeppsbyggnad. Ekollonen har använts till svinfoder men lämpar sig inte som människoföda. Barken har även använts för att färga svart. Kan ofta angripas av bladätande insekter som dock inte utgör något hot för eken då blad växer ut hela tiden. Vissa år stöter ek av många och stora grenar men detta är något som är självreglerat för att gallra kronan, något som förekommer hos bland annat alm, asp och sälg. Ekar har uppvisat hög biodiversitet bland de olika trädarterna, speciellt gamla ekar utgör viktiga habitat för flera sällsynta skalbaggar och därför anses såna gamla ekar vara speciellt skyddsvärda inom arbetet för att bevara den biologiska mångfalden och för att skydda vissa rödlistade arter.

Ask (*Fraxinus excelsior*) [VU]

Maj. Blir upp till 35 m hög och är den sista som får löv samt den första som avlövas. Grenarna är uppåtböjda och bladen är motsatta samt parbladiga, oftast med 4-7 bladpar med sågtandade småblad. Vinterknopparna är matta och svartbruna med en större spetsknopp och mindre sidoknoppar. Blommorna är mångtaliga, saknar vanligen kronblad och sitter i knippen. Frukterna är vingade nötter, 3-4 cm långa och utdraget elliptiska som ofta sitter kvar på vintern. Kan inte förväxlas med andra arter även om bladen påminner om dem från rönn, fläder eller druvfläder men i övrigt är de väldigt olika. En av de största askarna var 30 m hög med en stamomkrets på 6.35 m. Förut var asken viktig tack vare sitt hårda och sega virke som kunde användas till redskap och verktyg. Barken kunde användas mot frossa och mask och genom hamling kunde askarna också tjäna som kreatursfoder. Numera används den ibland som parkträd men drabbas inte alltför sällan av askskottsjukan, som liksom almsjukan, beror på en svamp som riskerar att slå ut en större del av askbeståndet inom den närmaste tiden, något som placerar arten inom rödlistan.

Fjärilar

När det gäller de flesta fjärilarna som identifierades och hittades omkring Frösunda kyrkogårdsområde, kunde de flesta hittas i de mest växtarrika områdena på kyrkogården, men många hittades utanför murarna i anslutning till kyrkogården. En del arter gynnas av större fritt växande områden samt av de olika fälten in närheten men besöker gärna de områden på kyrkogården som lämnats att växa mer eller mindre fritt under en tid. En del fjärilsarter kan vara svåra att skilja mellan enbart utifrån vingarnas ovasida och därför är identifiering säkrast genom att kolla på vingarnas undersidor.

Luktgräsfjäril (*Aphantopus hyperantus*)

Mörkfärgad fjäril med en vingbredd på 30-52 mm, vanligast under juni-augusti. På ovan sidan är luktgräsfjäril mörkbrun med ibland otyliga ögonfläckar som oftast är mer tydliga på den ljusare undersidan av vingarna. Har ett långsamt flygsätt och uppfattas nästan som svart när den flyger. Hagmarker och långs skogskanter är områden där den påträffas samt på öppen och blomrik mark. Olika gräs och halvgräs utgör föda för larven.

Pärigräsfjäril (*Coenonympha arcania*)

En väldigt vanlig art med en vingbredd på 28-38 mm och som flyger vanligast under juni-juli. Känns bäst igen på sina gulbruna framvingar med bred, mörkbrun sidokant och helt mörkbruna bakvingar. På undersidan känns arten bäst igen på det breda, vita stråket på de bakre vingarna samt placeringen av de ringformade fläckarna, vilka syns väl på bilden. Vanlig omkring hagmarker och mindre ängar med larver som livnär sig på olika sorters gräs. Påträffades mest utanför kyrkogårdsmurarna.

Kålfjäril (*Pieris brassicae*)

En av de större dagfjärilarna här i Sverige med en vingbredd på 50-64 mm och ses vanligast under april-september. Kan i viss mån påminna om rovfjäril eller rapsfjäril men skiljer sig från rovfjäril mest genom att den svarta fläcken på framvingarnas framkant är längre utdragen samt att honorna har en kilformad teckning längs med framvingarnas bakre kant. Från rapsfjäril skiljer den sig förutom på storleken även på avsaknandet av de mörkpudrade vingribborna. Lever allmänt på öppna, blomrika kulturmarker och larverna livnär sig på olika kålsorter och krasse.

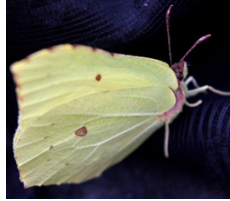
Rapsfjäril (*Pieris napi*)

Relativ vanlig bland vitfjärilarna med en vingbredd på 40–50 mm och ses vanligast under april–september. Vitaktiga till färgen med svarta framspetsar på framvingarna och ibland en svart fläck på framvingarnas mitt. Bakvingarna har en något gulare ton och mörkpudrade vingribbor, karaktärer som kännetecknar arten och som är mest synliga på undersidan. Flyger på öppna blomrika marker och syns ofta på blommande fält. Larverna livnär sig främst på kål- och senapsväxter.

Citronfjäril (*Gonepteryx rhamni*)

Vanlig art med lång flygtid och är en av de första man ser på våren och en av de sista på sensommaren, vanligen under mars–oktober. Har en vingbredd på 48–60 mm. Hanen är citrongul till färgen och honan något ljusare, vilket på håll kan göra den svårare att urskilja från olika vitfjärilar när de väl kommit igång. Annars ganska lätt att skilja från andra då den har i stort sett inga mönster på vingarna förutom en orangebrun fläck på vardera vinge. Egentligen en skogsart men flyger även på öppna landskap med många blommor. Till värdväxterna för larven hör brakved och getapel.

Brun björnsnappare (*Arctia caja*)

Variabel och storväxt art med en vingbredd på 45–78 mm och kan ses under juni–augusti men då den är nattflygande, kan den vara svår att hitta. Öppna marker hör till de miljöer som är mest gynsamma för arten. Brun björnsnappare har ett lurvigt utseende speciellt närmast huvudet samt bleka antenner, med en kropp som är svartröd. Framvingarna ovasidor är oftast mönstrade i brunt och gulvitt som kan variera en del och i vila täcker dessa ofta helt och hållet bakvingarna. Bakvingarna är ofta orangefärgade med blåsvarta fläckar. Larverna har olika värdväxter och till dessa hör bland annat arter från videsläktet, björksläktet samt klöversläktet.

Övrigt

Skumticka (*Spongipellis spumeus*) [NT]

Hattbildande ticka (vedsvamp) som blir 5–15 cm vida och 3–6 cm tjocka, köttiga och ganska mjuka som färska till hårda och sköra efter torkning. Till färgen är skumticka något blekgul, krämfärgad eller vitaktig som färsk och något mer halmfärgad som torr och fint borstig på ovasidan. Själva hattkottet är vitaktig till blekt krämfärgad, tvåskiktad med luckert övre skikt och tjockare undre skikt. Skumticka är relativt sällsynt och växer främst på levande träd men även på döda och trivs gärna i alléer och parker men även i skogsmiljö. Växer gärna på lönn men andra värdträd har rapporterats. De ovannämnda miljöerna som minskat utgör ett hot mot arten speciellt då väldigt gamla och döende träd oftast tas bort och alléer försvinner mer och mer, vilket är anledningen till att arten placerats i rödlistans kategori "nära hotad" (NT).

Välkommen att kontakta kyrkogårdsförvaltningen:

Tomas Hallberg, kyrkogårdsföreståndare
Tfn: 08 - 511 862 32
e-post: tomas.hallberg@svenskakyrkan.se

Aylin Seid, assistent
Tfn: 08 - 511 862 31
e-post: aylin.seid@svenskakyrkan.se

Telefontider:

måndag 13.00-16.00
tisdag - torsdag 8.00-12.00
fredag 13.00-16.00

Postadress:

Vallentuna församling
Kyrkogårdsförvaltningen
Kyrkvägen 4
186 30 Vallentuna

Besöksadress:

Ladugården
Kyrkvägen 11
186 30 Vallentuna

Hemsida:

www.vallentunaforsamling.se/kyrkogard